

Марина Т. Костић

Специјалиста политиколог међународне политике

ПРЕШЕВО, БУЈАНОВАЦ И МЕДВЕЂА – СТАТУС/МАЊИНЕ, ПАРАЛЕЛЕ И СТАВОВИ ЕУ И САД

Сажетак

Имајући у виду нестабилност на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа након завршетка сукоба на Космету 1999. године, спорадичне инциденте и сталне политичке захтеве Албанаца из овог краја, али и спољнополитичке приоритете Владе Србије у вези са чланством у Европској унији (ЕУ), предмет овог истраживања су приступи локалног албанског руководства, Владе Србије и ЕУ и САД-а, решавању положаја три општине и Албанаца који живе у њима. Циљ истраживања је да се употребом компаративног теоријско-методолошког приступа утврде сличности и разлике и одреде могуће тачке ослонаца различитих ставова, на којима би се градила трајна стабилност. Резултати истраживања указују на то да се приступи Србије, ЕУ и САД, по питању статуса, разликују од приступа локалних Албанаца, будући да га они посматрају у контексту права националних мањина, а не статуса територије. У погледу паралела са положајем севера и права Срба на Космету, албанска позиција је јединствена, док су Србија, ЕУ и САД става да се ово питање не може решавати на исти начин као положај Срба на Космету. На крају, у погледу укључености међународних актера у овај процес, приступи Србије,

ЕУ и САД су да они имају надзорну и улогу гаранта, док албанска страна инсистира на „интернационализацији“ и њиховој већој укључености. Препоруке српској страни су да уложи напоре у одржавање постојеће позиције међународних актера, узме у обзир пораст геополитичког значаја овог подручја у условима заоштравања односа Истока и Запада и да питање општина са српском већином на Космету не представља као питање статуса територије. Тежња истраживања је да, пре свега, пружи допринос домаћој литератури.

Кључне речи: Прешево, Бујановац, Медвеђа, Европска унија, САД, статус, албанска национална мањина, Косово, преговарање.

Са распадом Отоманског царства настао је већи број националних држава, укључујући и Албанију, при чему је велики број Албанаца остао да живи у суседним државама. Дешавања у њима не могу се посматрати одвојено тј. положај и поступање Албанаца у једном делу утиче и на друге делове региона у којима они живе, што је додатно подстакнуто крајем Хладног рата и распадом Југославије. У складу са тим, дешавања на Космету деведесетих година довела су до ескалације насиља и у Македонији и у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа на југу Србије (тзв. Пршевска долина).¹ Подручје три општине представља „критични простор“ Балканског полуострва погодан за извођење терористичких аката и развој криминалних мрежа, уз становништво које није значајно наклоњено државним снагама безбедности, због чега оно захтева посебну пажњу и деловање.²

Распад Југославије виђен је од стране албанских представника ових општина као могућност да се приликом

1 Процењено је да је 2012. године у Пршеву живело 36.553, Бујановцу 28.672 и Медвеђи 3.733 Албанаца - укупно 68.958, што је око 0,96% од укупног броја становника у Србији, без Космета, др Мирјана Рашевић, „Етнички хомогене и хетерогене средине у Србији“, *Демографски преглед*, бр. 55/2015, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Институт друштвених наука, Београд, стр. 1.

2 Д. Секуловић, „Геостратешки положај и значај геопростора врањско-бујановачка котлина“, *Глобус*, 31, Српско географско друштво, 2006, стр. 75 и 85.

решавања статуса “Косова” и оне укључе у његов састав. Због тога је 1992. године одржан незванични референдум на коме је гласало 47.000 гласача, од којих је 95% подржало успостављање пуне аутономије и права да се уједине са “Косовом”.³ Дешавања око јужне српске покрајине 1999. године определила су и тактику наступања Албанаца у тзв. Прешевској долини, која се садржала у ескалацији насиља⁴, стварању великог броја избеглица које би ишле ка „Косову“ и изазвању интервенције Северноатлантског савеза (НАТО) на албанској страни. НАТО је, међутим, у марту 2001. године подржао план Владе Србије о прекиду ватре који је предвиђао распуштање, разоружавање и амнестију припадника тзв. Ослободилачке војске Прешева, Медвеђе и Бујановца (ОВПМБ), повлачење ванредно ангажованих војних и полицијских снага, повратак избеглица, изградњу мултиетничких институција и економски опоравак подручја три општине. Већ крајем 2000. године формирано је Координационо тело Владе Србије за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа (у наставку Координационо тело или скраћено КТ).

У наредне три године долазило је до напада на Албанце и Србе, као и напада који нису имали јасне мете већ изазивали страх и неизвесност, а који су могли да обнове оружани сукоб.⁵ Од 2005 године „оружани напади се смањују, а тензије се углавном испољавају политички“⁶, иако до велике напетости дошло у јануару 2005. године када је у рејону села Миратовац убијено дете албанске националности. До 2008. године ова област је остала мирна, иако су албански политичари наставили да бојкотују републичке председничке и парламентарне изборе и сарадњу са Координационим телом. До већих тензија је дошло 2009. године, због експло-

3 Roger D. Petersen, *Western Intervention in the Balkans: The Strategic Use of Emotion in Conflict*, Cambridge University Press, New York, 2011, стр. 205.

4 У једноипогодишњем конфликту ОВПМБ и српских снага безбедности погинуло је око 100 лица а 12.500 је избегло, International Crisis Group, „Southern Serbia: In Kosovo’s Shadow”, Europe Briefing N°43, р. 2.

5 Детаљнији преглед оружаних инцидената током 2003. године видети у: „Southern Serbia’s Fragile Peace“, ICG Europe Report N° 152, 9 December 2003.

6 Наведено према: Marija Marović, Filip Ejodus, Ivan Kostić, *Sukob percepcija? Bezbednost na jugu Srbije*, ОЕБС и Балкански центар за Блиски Исток, децембар 2012, Београд, стр. 17.

зије у Прешеву и напада на припадника Жандармерије код Бујановца, као и јула 2011. године због неуспелих преговора Београда и Приштине о царинским печатима и блокаде два прелаза – Јариње и Брњак. Након договора о ова два прелаза и уклањања блокаде преласка робе са албанске и барикада са српске стране, средином 2012. године дошло је до нових тензија када су војници КФОР-а почели да уклањају барикаде у селу Рударе. Све ово било је праћено и оружаним инцидентима - нападима на полицијски пункт у селу Добрисин код Бујановца средином 2012. године - подизањем споменика погинулим борцима ОВПМБ крајем те године и новим политичким декларацијама које ћемо размотрити у наредном делу истраживања.

Поред дешавања на северу Космета, на поступања албанских представника са југа Србије утицали су и разговори између Београда и Приштине, који се воде уз посредовање ЕУ и договори постигнути око основних начела Асоцијације/Заједнице општина са српском већином, чије је успостављање предвиђено „Првим споразумом о принципима којима се регулише нормализација“ односа Београда и Приштине 2013. године.⁷ Након започетог дијалога са Владом Србије о седам тачака везаних за положај Албанаца у три општине, дошло је до њиховог прекида, а 2015. године формирана је Асоцијација Албанаца који живе у овим општинама.

Имајући у виду значај овог питања за стабилност Србије и спољнополитичке приоритете Владе Србије у вези са чланством у ЕУ, овај рад употребом компаративног теоријско-методолошког приступа истражује да ли су приступи локалног албанског руководства, Владе Србије, ЕУ и САД, као најзначајнијих међународних фактора обликовања политике на Балкану, у погледу решавања питања општина у којима живе Албанци на југу Србије комплементарни и да ли се и где могу пронаћи тачке ослонца на којима би се градила трајна стабилност.

Индикатори ставова три стране су: да ли се питање три општине на југу Србије посматра као питање статуса

7 Преговарачки процес са Приштином, <http://www.kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php>, 25.1.2016.

територије или права мањина, да ли се праве и подржавају паралеле између Срба са севера Космета и Албанаца у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа и да ли стране заступају и подржавају укључивање треће стране тј. међународног посредника у решавање овог питања.

1. СТАВОВИ АЛБАНСКОГ РУКОВОДСТВА СА ПОДРУЧЈА ТРИ ОПШТИНЕ

Слично референдуму на „Косову“ почетком 1990их година у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа је 1992. године одржан референдум којим је затражена културна и територијална аутономија и присједињење „Косову“. Будући да ово питање никада није стављено на дневни ред међународних активности у вези са распадом Југославије и да стратегија изазивања међународне интервенције на албанској страни није донела жељене резултате, оно се почело везивати за решавање статуса „Косова“, пре једнострано проглашене независности (ЈПН), односно положај општина на северу и Срба на „Косову“ током Бриселског дијалога Београда и Приштине, па и статус Крима током 2014. године због примене начела самоопредељења.⁸

Бројне домаће и међународне активности предузимане у циљу сарадње Албанаца са Владом Србије (формирање Националног савета Албанаца, укључивање у рад државних органа, улагања у привреду и инфраструктуру и сл.) нису довеле до њиховог одустајања од коначног циља – присједињавања „Косову“, што се може видети прегледом платформи, декларација и изјава албанских лидера три општине.⁹

Захтеви и завршне одредбе садржане у Политичкој платформи албанских одборника Скупштина општина Пре-

8 *Musliu: Povuci paralelu Presevo-Krim*, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=03&dd=18&nav_id=825367, 25.1.2016.

9 Такође, поједини политичари су наставили и након окончања сукоба да подручје три општине називају „Источно Косово“, па је тако прешевска ТВ станица, под контролом Халимија 2001. године, јужну Србију називала „источно Косово“, а вести из Србије емитовала под рубриком „светске вести“, International Crisis Group. „Sothern Serbia’s Fragile Peace“, Europe Report N°152, 9 December 2003, p. 21.

шево, Бујановац и Медвеђа од 14. јануара 2006. године¹⁰ полази од тога да се „албанско становништво Прешева, Бујановца и Медвеђе (Пршевске долине) суочава са својим нерешеним политичким статусом“ и да „досадашње форме територијалног организовања нису дале одговарајућу могућност за заштиту интереса Албанаца Пршевске долине“.¹¹ Одборници су се, поред осталог, заложили за стварање посебног Уставом организованог административно-територијалног облика и успостављање специјалних веза „Пршевске долине“ са „Косовом“. У Завршним одредбама ове Платформе наведено је да ће одборници пристати на статус посебног региона, ако у одређивању коначног статуса „Косова“ буду поштована начела Контакт групе, а да се у случају непоштовања ових начела или евентуалних промена граница „Косова“ они обавезују да ће се ангажовати на уједињењу са њим.¹²

Поводом консултација око формирања Националног савета Албанаца 29. септембра 2009. године окупили су се представници пет највећих албанске партије овог подручја. Политичка декларација која је тада усвојена садржала је подршку Ахтисаријевом плану за Косово, позвала на имплементацију принципа садржаних у овом плану и на подручју три општина и позвала на повећање међународног присуства у Долини.¹³

Претходно донете платформе потврђене су на новој заједничкој скупштини албанских одборника 1. августа 2009. године, када је покренута и иницијатива за стварање албанских регионалних институција и формирање издвојеног региона „Пршевска долина“.¹⁴ Будући да ово није при-

10 Извештај Међународне кризне групе из 2006. године наводи да је документ очигледно припремљен уз помоћ из Приштине, посебно ветерана Ветона Суроија. На овај начин Суроија остварује три циља: добија политичке поене унутар Косова, помаже Албанцима у Пршеву и отрежњује Београд у погледу захтева за поделом Косова, “Southern Serbia: In Kosovo’s Shadow”, Crisis Group Europe Briefing N°43, 27 June 2006, p. 8.

11 *Platforma Politike e 14.01.2006 në shqip, anglisht dhe serbishtë*, <http://www.kosovalindore.com/2011/05/03/platforma-politike-e-14-01-2006-ne-shqip-anglisht-dhe-serbishte/>, 28.1.2016.

12 Исто.

13 “Serbia: Maintaining Peace in the Presevo Valle”, Crisis Group Europe Report N°186, 16 October 2007, p. 7.

14 *Srbija: Albanci traže region “Preševska dolina”*, <http://24sata.info/vijesti/regija/12738-srbija-albanci-traze-region-presevska-dolina.html>, 28.1.2016.

хваћено, дошло је до предлога за разменом територија израженог у изјави председника општине Прешево Рагмија Мустафе из маја 2011. године да би та општина, заједно са Бујановцем и Медвеђом, требало да буде припојена „Косову“, а север „Косова“ Србији на бази референдума Албанаца из ових општина 1992. године, Политичке платформе Скупштине албанских одборника из 2006. године и „онога за шта се борила тзв. Ослободилачка војска Прешева, Медвеђе и Бујановца“¹⁵. Овај предлог такође није усвојен, пре свега због противљења косовске стране и међународних актера који су признали ЈПН „Косова“ јер нису желели да се то прелије на друге суседне државе и због очувања „граница“ у којима је оно признато. Након тога, а пратећи ток преговора између Београда и Приштине у Бриселу 2013. године дошло је до састанака са председником Координационог тела о седам тачака предложених од стране албанских лидера, које су се односиле на потпуну интеграцију Албанца, економски опоравак, остваривање права на службену употребу језика, писма и националних симбола, децентрализацију у правосуђу, образовање, културу и информисање и мере у здравственој заштити. Пошто су одржани разговори о здравству и социјалној заштити, као и мрежи судова, разговори су прекинути у новембру 2013. године услед неслагања са критеријумом за одређивањем мреже судова - пописом становништва из 2011. године.¹⁶

У том периоду дошло је и до допуне захтева Албанаца, па су поред изнетих седам тачака о којима је Влада пристала да разговара, изнели и следеће: да се Пчињски округ замени топонимом Прешевска долина, да се успостави паралела Срби са севера „Косова“, Албанци са југа Србије и да се оснује универзитет у Прешеву, као истурено одељење косовског универзитета из Приштине, о чему су они претходно обавили разговоре са званичницима Приштине. Шеф КТ-а

15 *Predsednik opštine Preševo za podelu juga Srbije i severa Kosova*, <http://www.blic.rs/vesti/politika/predsednik-opstine-presevo-za-podelu-juga-srbije-i-severa-kosova/vnwrstg>, 1.2.2016.

16 Информација о активностима Координационог тела (јануар-децембар 2013), http://www.kt.gov.rs/images/Informacije%20o%20aktivnostima%20Koordinacionog%20tela_2013_srb.pdf, стр. 7-8, 2.2.2016.

је тада изјавио да се разговори неће ширити на друге теме, већ ограничити на прихваћених седам.¹⁷ Почетком новембра 2014. године поново је изнет захтев Албанаца да се признају резултати референдума из 1992. године, који омогућавају припајање југа Србије Космету.¹⁸

Кулминација фактичког повезивања положаја општина са српском већином на Космету и општина са Албанском већином на југу Србије десила се са постизањем договора у Бриселу 25. августа 2015. године о општим одредбама/кључним елементима Асоцијације/Заједнице са већинским српским становништвом на Космету (у даљем тексту: Заједница).¹⁹ Тим поводом је у августу 2015. године Јонуз Муслију, председник Националног савета Албанаца, покренуо иницијативу за стварање Заједнице општине у којима живе Албанци и изјавио да „уколико Срби са севера прогласе Заједницу српских општина или аутономију, онда ћемо и ми из Прешевске долине прогласити аутономију са правом припајања нашој матичној земљи Косову“.²⁰ У складу са тим је у Прешеву 12. септембра 2015. године одржана заједничка седница представника пет политичких странака Албанца (без одборника из Медвеђе где је скупштина распуштена, а дан касније су се одржавали локални избори) које делују на територији три општина на којој је формирана Асоцијација општина у којима живе Албанци.²¹ Муслију је након ове седнице изјавио да је „циљ асоцијације да Албанцима обезбеди права која су предвиђена за Србе у Заједници ср-

17 Исто.

18 *Станковић: Изјаве Муслијуа не помажу Албанцима*, <http://www.kt.gov.rs/ct/news/arhiva-vesti/stankovic-izjave-muslijua-ne-pomazu-albancima/>, 2.2.2016.

19 У јавности се усталио израз „Заједница српских општина“ иако се он као такав не спомиње ни у једном од договора Београда и Приштине.

20 *Zajednica albanskih opština ne ugrožava bezbednost*, <http://mondo.rs/a829181/Info/Srbija/Stankovic-Zajednica-albanskih-opstina-ne-ugrozava-bezbednost-Srbi-je.html>, 3.2.2016.

21 На седници се нису појавили одборници Демократске уније Албанаца Рами Зулфијуа и Покрета за демократско деловање Ризе Халимија (који је подржао оснивање Асоцијације, али одборници његове партије из СО Прешево и Бујановац нису учествовали на састанку у Прешеву зато што седница није била добро припремљена), *Formirana zajednica albanskih opština*, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=09&dd=12&nav_category=11&nav_id=1038405, 4.2.2016.

пских општина, а што се пре свега односи на права у области полиције, судства, здравства...“ и најавио да ће ускоро бити формиране радне групе које ће бити ангажоване на изради статута.²²

У погледу међународног посредовања Албанци из три општине су захтевали укључивање овог питања у Бриселски дијалог или отварање новог преговарачког процеса. У јануару 2013. године, на заједничком састанку албанских одборника, упућен је позив за интернационализацију „кризе“ у „Прешевској долини“. Нова декларација је потврдила тзв. Кончуљски договор, платформу из 2006. године и декларацију из 2009. године и затражила од Владе Албаније да „проблем Прешевске Долине укључи у међународним институцијама“. Албански одборници су позвали Владу Републике Србије и „Владу Републике Косова“ да разматрају решавање проблема „Прешевске долине“ по начелу реципроцитета, на разговорима који се одржавају у Бриселу уз посредовање „Високог представника ЕУ, баронице Кетрин Ештон“.²³ Такође, истом декларацијом одборници су позвали УН, НАТО, ОЕБС, Савет Европе и ЕУ да охрабре српску владу да настави дијалог са политичким представницима у „Прешевској долини“.²⁴

Какав је став српских власти по овом питању, као и у погледу статуса и паралела са положајем севера и Срба на Космету, размотриће се у наредном делу рада.

2. ПОЗИЦИЈА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЊЕНИХ ТЕЛА

Деловање Координационог тела Владе Србије за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа је од свог оснивања 2000. године било усмерено на примену постигнутих споразума и програма, односно остваривање принципа мултиетничности на свим нивоима и у свим областима, економски

22 Исто.

23 *Tekst Političke deklaracije Albanaca*, <http://www.juznevesti.com/Politika/Tekst-Politicke-deklaracije-Albanaca.sr.html>, 10.2.2016.

24 *Ethnic Albanians in south seek help from Tirana*, http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=01&dd=13&nav_id=84132, 10.2.2016.

опоравак и остваривање здравствених, социјалних, образовних и других права Албанаца који произилазе из њиховог статуса као националне мањине. Ипак, након осам година од оснивања, тадашњи председник КТ-а је изјавио да наилази на сталну опструкцију албанских лидера и да испуњавање њихових услова није било праћено одговарајућом сарадњом са овим Телом.²⁵ До уласка албанских представника у КТ дошло је средином априла 2009. године, када је потписан Споразум о њиховом укључивању (један од потписника је био и шеф мисије ОЕБС у Србији, уз присуство амбасадора САД и представника британске амбасаде у Београду) и за заменика председника КТ-а изабран је тадашњи председник општине Бујановац. Са друге стране, у октобру 2010. године, уз присуство представника ОЕБС, постигнут је Споразум о формирању мултиетничке власти у Бујановцу чиме су српске партије добиле одређена места у локалној самоуправи.²⁶

На захтеве Албанца из декларације од августа 2009. године којом је затражено формирање „региона Прешевска долина“, Београд је одговорио да ови захтеви неће решити било који проблем са којим се три општине суочавају. Крајем те године отворена је и војна база „Југ“ код Бујановца која је представљена као „кључни фактор стабилности у том делу Србије, али и развојни потенцијал, будући да ће у њој посао наћи хиљаду професионалних припадника војске“.²⁷ Такође, отворене су и локалне канцеларије републичког заштитника грађана у Прешеву, Бујановцу и Медвеђи, ради остваривања ефикасније заштите и унапређења људских и мањинских слобода и права грађана на том подручју.

Када говоримо о статусу територије три општине, став шефа КТ је током 2012. године био да „нема разлога

25 *Интервју који је Милан Марковић, министар за државну управу и локалну самоуправу и председник Координационог тела за јужну Србију, дао „Политици“ 25. децембра 2008. год., <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/intervju-koji-je-milan-markovic-ministar-za-drzavnu-upravu-i-lokalnusa-moupravu-i-predsednik-koordinacionog-tela-za-juznu-srbiju-dao-politici-25-decembra-2008.-god./>, 16.2.2016.*

26 У складу са етничком структуром становништва у прешевској локалној власти би требало да буде заступљено 10% Срба, а у Бујановцу 35% Срба, *Потписан Споразум о мултиетничкој власти у Бујановцу*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/potpisan-sporazum-o-multietnickoj-vlasti-u-bujanovcu/>, 16.2.2016.

27 <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/24.11.2009.god./>, 16.2.2016.

за бојазан да ће Србија остати без овог дела територије, али морају се извући поуке и из претходних догађаја из старе Југославије”.²⁸ Такође, овај став се, као и став о улози међународне заједнице након подизања споменика палим борцима ОВПМБ крајем 2012. године у центру Прешева, огледа и у изјави тадашњег премијера Србије да наш циљ мора бити да „југ Србије буде стабилан и политички и економски, јер је он последња брана за одбрану Србије”²⁹.

У погледу све израженијих захтева Албанаца да се повуче паралела између права Албанаца са југа Србије и Срба на Космету став КТ-а је током 2010. године био да поједини политичари на југу Србије посежу за националном демагогијом у циљу одржања сопствене политичке позиције. Уместо тога, по мишљењу тадашњег шефа КТ-а, сви треба да се посвете стварању стабилних услова за запослење људи, интеграцију, како Албанаца у републичке институције, тако и Срба у локалне органе власти, решавање проблема у образовању и искорењивање сиромаштва које је веома изражено у овој општини, као и да је српска позиција око територијалног интегритета Србије потпуно јасна и да је давање предлога о повлачењу паралела бесмислено.³⁰

Када је у марту 2013. године донета нова политичка декларација албанских одборника на југу Србије, којом се тражи реципроцитет са правима које Срби на северу Космета треба да добију у оквиру Бриселског дијалога, нови шеф КТ-а је изјавио да се ова декларација неће наћи на преговарачком столу у Бриселу, да не постоје паралеле између те две ситуације и да је једини документ који је основа за разговоре заједничка платформа од 25. фебруара, којом су препоручени разговори са Владом Србије о осам (касније у Извештају Владе преточене у седам) тачака и усаглашена са шефом Мисије ОЕБС-а у Србији. Такође, ова декларација

28 *Станковић: Југ Србије запостављен*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-jug-srbije-zapostavljen/>, 20.2.2016.

29 *Премијер у Нишу о економском развоју јужне Србије*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/premijer-u-nisu-o-ekonomskom-razvoju-juzne-srbije/>, 20.2.2016.

30 *Милан Марковић, Министар за државну управу и локалну самоуправу – „Нема трговине југом и севером“*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/11.9.2010.-godine/>, 21.2.2016.

Албанаца протумачена је са српске стране као „да се ту ради о врсти притиска на ток преговора у Бриселу о статусу српских општина на Косову“.³¹

Председавајући КТ-а је 2015. године, поводом иницијативе Албанца да оснују Асоцијацију албанских општина, изјавио да Албанци треба да престану да вуку паралеле између њих и северног „Косова“ јер су они једнаки грађани Србије³², док је премијер Србије изјавио да је најава одборника албанске националности у Прешеви да ће формирати Асоцијацију албанских општина на југу Србије, као одговор на Заједницу српских општина на „Косову“, политички неозбиљна и неодговорна и да се на такав потез мора реаговати мудро и паметно.³³ Након формирања ове Асоцијације шеф КТ-а је истакао да те општине, као и до сада, могу да рачунају на права загарантована Уставом и законима Србије, као и Међународном конвенцијом о националним мањинама и да је група одборника из те три општине донела такву одлуку тврдећи да је то на основу Бриселског споразума, а да при том, питање Албанаца са тог подручја, ни на један начин није разматрано у Бриселу.³⁴

У погледу учешћа међународне заједнице у питањима везаним за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа, њихова улога се види пре свега као донаторска, контролна, надзорна и улога гаранта постигнутих споразума. Значајан сарадник и гарант, присутан на готово свим састанцима КТ-а и представника Албанаца три општине је ОЕБС, који има и своју канцеларију у Бујановцу. Ову перцепцију осликава и изјава шефа КТ-а да је приликом разговора са представницима албанске заједнице „важно да ти разговори имају неког као „сведока“, односно гаранта да је постигнут договор, што је

31 *Југ Србије није тема Бриселских преговора*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/jug-srbije-nije-tema-briselskih-pregovora/>, 22.2.2016.

32 *“Albanians in south do not have U.S., EU’s support”*, http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=03&dd=10&nav_id=85090, 22.2.2016.

33 *Премијер Александар Вучић: Најаве Албанаца са југа Србије политички неозбиљне*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/premijer-aleksandar-vucic-najave-albanaca-sa-juga-srbije-politicki-neozbiljne/>, 22.2.2016.

34 *Станковић: Формирање Асоцијације Албанаца не значи ништа*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-formiranje-asocijacije-albanaca-ne-znacinista/>, 22.2.2016.

улога ОЕБС-а, о чему се обавештавају и други међународни субјекти³⁵. Потврду ове улоге показује и изјава премијера Србије крајем 2013. године да су „представници међународне заједнице добродошли, али нико не треба да посредује између Владе Србије и наших грађана“³⁶.

Имајући у виду значај који Албанци са југа Србије придају утицају и укључивању међународних фактора у решавање њиховог положаја, као и претходно изнешен став Србије, важно је даље сагледати позицију коју имају неки од најзначајнијих фактора на Балкану – Европска унија и САД.

3. ПОЗИЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И САД

Од кризе у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа, након сукоба снага безбедности са ОВПМБ, међународни актери били су усмерени на стабилизацију, демилитаризацију, економски опоравак и интеграцију, улагање у инфраструктуру и остваривање права албанске националне мањине, што указује на примену политике „меке безбедности“ ЕУ са фокусом на унапређење унутрашње безбедности, пре него на стандардно политичко условљавање³⁷.

Ова питања посебно су разматрана у оквиру процеса приступања Србије ЕУ тј. испуњавања политичких критеријума (у делу који се односи на поштовање права националних мањина), мерила за преговарачко поглавље 23 – правосуђе и основна права (почевши од Извештаја ЕК од 2013. године) и остваривања добросуседске сарадње са Албанијом (у Извештајима од 2013. и 2014. године).³⁸

По питању интеграције Албанаца у државне институције Годишњи извештаји се концентришу око ефикасности и састава КТ-а. Почетни став изнешен у Извештају за 2006. годину је да је „рад Координационог тела у застоју и

35 *Станковић: Само разговори решавају проблеме*, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-samo-razgovori-resavaju-probleme/>, 22.2.2016.

36 Тетовски модел за „Државни универзитет Прешева”, *Политика*, 12.10.2013.

37 А. Фатић, „Карактеристике новог безбедносног устројства Европе – усмеравање Западног Балкана“, *Војно дело*, 1/2009, стр. 1.

38 Извештаји ЕК о напретку Србије у процесу приступања Европској унији од 2006. до 2012. године користе термин „југ Србије“, а након тога у употреби је термин „општине Прешево, Бујановац и Медвеђа“.

да су ресорна министарства и даље недовољно ангажована на терену“.³⁹ Напредак је уочен приликом одобравања коришћења удбеника са „Косова“ у јужној Србији 2007. године; издвајања значајних средстава за кофинансирање инфраструктурних пројеката на југу Србије, признавања диплома Универзитета у Приштини са печатима УНМИК-а и оснивања двојезичних огранака Економског и Правног факултета из Ниша у Медвеђи 2008. године; већег укључивања лица албанске националности у регионалну канцеларију КТ-а, споразума о реконструкцији КТ-а 2009. године; одржавања првих непосредних избора за Национални савет и формира мултиетничке власти у Бујановцу 2010. године; и улагања у мала и средња предузећа на овом подручју.

Ипак, у Извештајима је изражена забринутост због недовољног учешћа Албанаца у јавној администрацији и локалним јавним предузећима, мањка политичке воље републичких власти да активније развијају овај регион, због чега је он и даље међу најсиромашнијим у Србији, као и због прекида разговора о седам тачака које је Влада Србије усвојила Закључком у јуну 2013. године. Европска комисија је позвала 2015. године на усвајање свеобухватне реформе Закона о саветима националних мањина, како би се усагласио са осталим законима из областима образовања, културе и медија и одлуком Уставног суда Србије и побољшао рад локалних савета за међуетничке односе.

Поред забринутости везане за Владу Србије Извештаји констатују и забринутост због недовољног учествовања албанских партија на парламентарним изборима 2007, 2008, 2012 и 2014. године; масовног бојкота избора за Национални савет 2010. и пописа из 2011. године; и недовољне интеграције Срба у локалне управе у Прешеву и Бујановцу. Извештај из 2015. године констатује да због прекида дијалога са КТ-ом даљих разговора по питању привредног опоравка овог подручја није било.

Поред наведених Извештаја, став Европске уније по питању тзв. Прешевске долине може се сагледати кроз изјаве

39 *Извештај о напретку Р. Србије у 2006. год.*, стр. 15, http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godisnji_izvestaj_ek_srbija_2006_sr.pdf, 23.2.2016.

европских званичника које се односе на формирање Асоцијације општина у којима живе Албанци, а које указују на одсуство повлачења паралела са Заједницом општина са српском већином на Космету, која је „резултат врло специфичних разговора који су вођени у оквиру дијалога о нормализацији“⁴⁰ између Београда и Приштине.

У погледу позиције Сједињених Америчких Држава⁴¹ према овом питању оно се такође не везује за положај севера „Косова“, јер никаква промена „граница“ за њих није прихватљива. Током посете региону крајем октобра 2012. године амерички државни секретар Хилари Клинтон је нагласила да се противи сваком разговору о промени граница „Косова“ и да о томе не може бити преговора.⁴² Питање тзв. Прешевске долине поменуто је и у априлу 2013. године у Одбору за спољне послове америчког Представничког дома када је одржано тзв. слушање на тему „Косово и Србија: Пут ка миру“⁴³. Том приликом је председавајући Подкомитета за Европу и Евроазију Дан Рорабахер упитао зашто су Срби са севера „Косова“ приморани да буду део независног „Косова“ уколико то не желе и „Зашто не пустити да се проблем реши допуштањем да Срби са севера приступе Србији а Албанци из Прешевске долине приступе Косову?“, на шта је про-косовски орјентисан представник Демократа из Њујорка Елиот Ејнцел навео да се не слаже са променом граница „Косова“

40 EU: Zajednice srpskih i albanskih opština nisu isto, <http://mondo.rs/a830292/Info/Srbija/Maja-Kocijancic-Zajednica-albanskih-opstina-nije-isto-sto-i-Zajednica-srpskih-opstina.html>, 23.2.2016.

41 Према извештају Међународне кризне групе из 2001. године многи међународни званичници позивали су се на војне тренинг кампове у Прешевској долини које су водили Американци и у којима су обучавани албански побуњеници бар до новембра 2000. године. Такође, након потписивања примирја, Стет департмент је упућивао по пет албанских локалних лидера у САД на једномесечни програм обуке о локалној управи. САД су затвориле своју канцеларију у Врању 15. јуна 2001. године. Report of the ICG: Peace in Presevo: Quick Fix or Long Term Solution, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/Serbia%2017.pdf>, стр. 4 и 16.

42 „Nezavisnost Kosova lično pitanje“, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=10&dd=31&nav_category=640&nav_id=656376, 24.2.2016.

43 Subcommittee Hearing: Kosovo and Serbia: A Pathway to Peace, <http://foreignaffairs.house.gov/hearing/subcommittee-hearing-kosovo-and-serbia-pathway-peace>, 26.2.2016.

и да оно треба да постане део ЕУ и НАТО.⁴⁴ Такође, истраживачка служба Конгреса је у мају 2013. године објавила истраживање на тему „Србија: Садашња питања и политика САД-а“⁴⁵ у коме се наводи да су „неки локални албански лидери позвали на присједињавање региона Косову, можда у замену северно Косово којим доминирају Срби. Сједињене државе и међународна заједница су се снажно успротивили овој идеји“. У овом истраживању се наводи и да су тадашњи премијер и неки српски лидери отворили могућност да „Косово“ буде подељено или да се размотри могућност размене територија, али да је влада „Косова“ снажно против поделе, као и САД и међународна заједница. Као разлоге за то аутор наводи страх да то може изазвати дезинтеграцију Босне и Македоније.⁴⁶

4. ЗАКЉУЧАК

Захтеви локалног албанског руководства из Прешева, Бујановца и Медвеђе концентришу се око резултата референдума из 1992. године, а који се односе на присједињавање „Косову“, чије ће остваривање у значајној мери зависити и од ставова руководства Албаније и „Косова“ поводом очувања територијалног интегритета „Косова“ и повлачења паралела са положајем Срба као мањине на „Косову“.⁴⁷ Због тога је изузетно важно да српска страна Заједницу општина са српском већином на Космету прикаже као питање положаја народа а не територијално питање.

44 Debate on Kosovo held in U.S. Congress, http://www.b92.net/mobilni/eng/index.php?nav_id=85884, 26.2.2016.

45 Steven Woehrel, „Serbia: Current Issues and U.S. Policy“, Congressional Research Service, May 13, 2013, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22601.pdf>, стр. 2, 28.2.2016.

46 Исто, стр. 4.

47 У Извештају МКГ из 2006. године се наводи да, иако постоји јавна подршка политичара са Косова Албанцима у Прешевској долини у погледу претњи да ће у случају поделе Косова, они захтевати присједињење Косову, у приватним разговорима су они реалистичнији и износе став да Албанци у Прешевској долини треба да се помире са тиме да остану у Србији и не чине ништа што би могло да омете Косово на путу добијања независности, „Southern Serbia: In Kosovo's Shadow“, Crisis Group Europe Briefing N°43, 27 June 2006, p. 8.

Став српске Владе се, са друге стране, концентрише око дијалога Албанаца из три општине са државним институцијама и очувања територијалног интегритета и суверенитета, као и опстанка Срба на овом подручју (чиме треба да допринесе формирање мултиетничких локалних власти). Улога међународних актера се види као надзорна и гарантна, док никакве паралеле са статусом Срба и општина са српском већином на Космету нису могуће. Такође, никакво укључивање овог питања у Бриселске разговоре за српску страну није прихватљиво.

У овом ставу, по питању улоге коју треба да имају у односу на положај Албанаца у три општине, слажу се и међународни актери попут ЕУ и САД, за које је стабилност овог подручја најважнија, будући да се било оружане побуне било „поделе“ као принцип решавања положаја три општине могу прелити изван граница Србије на Македонију и Босну и Херцеговину.

Из ове анализе може се закључити да ће решење положаја Албанаца и општина Прешево, Бујановац и Медвеђа зависити од одговора на питања: Да ли би било шта мање осим присједињавања „Косову“ задовољило албанске лидере? Да ли би Србија пристала на било шта више од децентрализације општина са албанском већином? и Да ли би и у ком моменту међународни актери могли да размотре укључивање у решавање статуса три општине или повезивање са положајем Срба и општина са српском већином на Космету?

У тражењу одговора на ова питања српска страна би требало да има у виду Петерсонову тезу да је неуспех међународне заједнице да створи мултиетничка друштва на простору на којем живе Албанци произашао из неразумевања дубине психолошке потребе Албанаца да се у потпуности ослободе чак и најминималнијег српског утицаја.⁴⁸ Такође, треба имати у виду и тезу Лиота и Џеб, да је „успех“ у једном подручју водио ка „преливању“ сукоба на другом подручју региона: „успех у Дејтону водио је ка преливању на Косову и легитимизације Ослободилачке војске Косова;

48 Roger D. Petersen, *Western Intervention in the Balkans: The Strategic Use of Emotion in Conflict*, Cambridge University Press, New York, 201, стр. 199.

успех на Косову (након интервенције НАТО, прим М.К) водио је ка успеху краткотрајне ОВПМБ; успех у Прешеву ка новој могућој мети у Македонији⁴⁹

Такође, српска страна би требало да узме у обзир и контекст заоштравања односа САД и Русије и стратешку тежњу Северноатлантског савеза (НАТО) да повеже своје снаге из Мађарске са Македонијом и Грчком и Бугарске са трупама на Космету и Црном Гором, као и да у случају тешњег приближавања Русији албанско питање на подручју три општине може бити искоришћено за ескалацију кризе и нови „сукоб ниског интензитета“ на територији Србије.

Литература

- Маровић Марија, Ејдус Филип, Костић Иван, Сукоб перцепција? Безбедност на југу Србије, ОЕБС и Балкански центар за Блиски Исток, децембар 2012, Београд.
- Рашевић Мирјана, „Етнички хомогене и хетерогене средине у Србији“, Демографски преглед, бр. 55/2015, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Институт друштвених наука, Београд.
- Секуловић Драгољуб., „Геостратешки положај и значај геопростора врањско-бујановачка котлина“, Глобус, 31, Српско географско друштво, 2006, стр. 85.
- Симић Предраг, Пут у Рамбује: Косовска криза, Неа, Београд, 2000.
- Фатић Александар, „Карактеристике новог безбедносног устројства Европе – усмеравање Западног Балкана“, Војно дело, 1/2009, 15-32.
- Janjic Dusan, “Serbia: The Janus Head of State Building”, u Vim van Meurs (ed.), Prospects and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support, Springer Fachmedien Wiesbaden, 2003.

49 P. H. Liotta, Cindy R. Jebb, *Mapping Macedonia: Idea and Identity*, Praeger Publishers, Westport, USA, 2004, стр. 40.

- Liotta P. H., Cindy R. Jebb, Mapping Macedonia: Idea and Identity, Praeger Publishers, Westport, USA, 2004.
- Petersen Roger D., Western Intervention in the Balkans: The Strategic Use of Emotion in Conflict, Cambridge University Press, New York, 2011.
- Информација о активностима Координационог тела (јануар-децембар 2013), http://www.kt.gov.rs/images/Informacije%20o%20aktivnostima%20Koordinacionog%20tela_2013_srb.pdf
- Канцеларија за европске интеграције Републике Србије, Годишњи извештаји о напретку Србије у процесу ЕУ интеграција, http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/
- Platforma Politike e 14.01.2006 në shqip, anglisht dhe serbishtë, <http://www.kosovalindore.com/2011/05/03/platforma-politike-e-14-01-2006-ne-shqip-anglisht-dhe-serbishte/>
- Преговарачки процес са Приштином, <http://www.kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php> „Sothern Serbia: In Kosovo’s Shadow”, International Crisis Group, Europe Briefing N°43
- Subcommittee Hearing: Kosovo and Serbia: A Pathway to Peace, <http://foreignaffairs.house.gov/hearing/subcommittee-hearing-kosovo-and-serbia-pathway-peace>
- Woehrel, Steven, „Serbia: Current Issues and U.S. Policy“, Congressional Research Service, May 13, 2013, <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22601.pdf>. “Albanians in south do not have U.S., EU’s support”, http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=03&dd=10&nav_id=85090
- Debate on Kosovo held in U.S. Congress, http://www.b92.net/mobilni/eng/index.php?nav_id=85884
- Ethnic Albanians in south seek help from Tirana, http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=01&dd=13&nav_id=84132
- EU: Zajednice srpskih i albanskih opština nisu isto, <http://mondo.rs/a830292/Info/Srbija/Maja-Kocijancic-Zajednica-albanskih-opstina-nije-isto-sto-i-Zajednica-srpskih-opstina.html>

- Zajednica albanskih opština ne ugrožava bezbednost, <http://mondo.rs/a829181/Info/Srbija/Stankovic-Zajednica-albanskih-opstina-ne-ugrozava-bezbednost-Srbije.html>
- Интервју који је Милан Марковић, министар за државну управу и локалну самоуправу и председник Координационог тела за јужну Србију, дао “Политици” 25. децембра 2008. год., <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/intervju-koji-je-milan-markovic-ministar-za-drzavnu-upravu-i-lokalnu-samoupravu-i-predsednik-koordinacionog-tela-za-juznu-srbiju-dao-politici-25.-decembra-2008.-god./>
- Југ Србије није тема Бриселских преговора, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/jug-srbije-nije-tema-briselskih-pregovora/>
- Милан Марковић, Министар за државну управу и локалну самоуправу – Нема трговине југом и севером“, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/11.9.2010.-godine/>
- Musliu: Povuci paralelu Preševo-Krim, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=03&dd=18&nav_id=825367
- “Nezavisnost Kosova lično pitanje”, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=10&dd=31&nav_category=640&nav_id=656376
- Премијер Александар Вучић: Најаве Албанаца са југа Србије политички неозбиљне, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/premijer-aleksandar-vucic-na-jave-albanaca-sa-juga-srbije-politicki-neozbiljne/>
- Премијер у Нишу о економском развоју јужне Србије, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/premijer-u-nisu-o-ekonomskom-razvoju-juzne-srbije/>
- Predsednik opštine Preševo za podelu juga Srbije i severa Kosova, <http://www.blic.rs/vesti/politika/predsednik-opstine-presevo-za-podelu-juga-srbije-i-severa-kosova/vnwrtsq>
- “Порука заједништва националним мањинама”, <http://www.rts.rs/>
- Потписан Споразум о мултиетничкој власти у Бујановцу, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/potpisan-sporazum-o-multietnickoj-vlasti-u-bujanovcu/> Србија: Albanci traže region “Preševska dolina”, <http://24sata.com>

info/vijesti/regija/12738-srbija-albanci-traze-region-presevska-dolina.html

Станковић: Југ Србије запостављен, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-jug-srbije-zapostavljen/>

Станковић: Формирање Асоцијације Албанаца не занчи ништа, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-formiranje-asocijacije-albanaca-neznaci-nista/>

Станковић: Само разговори решавају проблеме, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-samo-razgovori-resavaju-probleme/>

Станковић: Изјаве Муслија не помажу Албанцима, <http://www.kt.gov.rs/cr/news/arhiva-vesti/stankovic-izjave-muslima-ne-pomazu-albancima/>

Тетовски модел за „Државни универзитет Прешева”, Политика, 12.10.2013. године [Tekst Politicke deklaracije Albanaca](http://www.juznevesti.com/Politika/Tekst-Politicke-deklaracije-Albanaca.sr.html), <http://www.juznevesti.com/Politika/Tekst-Politicke-deklaracije-Albanaca.sr.html>

Formirana zajednica albanskih opština, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yuyy=2015&mm=09&dd=12&nav_category=11&nav_id=1038405

Marina T. Kostic

PRESEVO, BUJANOVAC AND MEDVEDJA – STATUS/MINORITIES, PARALLELS AND THE ATTITUDES OF EU AND USA

Resume

This research is trying to find common ground between local Albanian, Serbian and international attitude toward the resolution of the so called Presevo Valley dispute. Through implementation of comparative method it identifies the similarities and differences between the parties and gives recommendation

to the Serbian party. Since the position of local Albanian leaders is highly dependent on position of Albania and “Kosovo” and EU and US attitude toward it, the position of these two international actors will be specially analyzed. The results of the research are presented along three indicators: position on status of territory or minority, parallels with the north and Serbs in “Kosovo” that are the subject of Brussels dialogue between Belgrade and Pristina and the role of international community (especially EU and USA) in resolving this issue. The positions of the parties involved can be summarized as follows.

Albanians from Presevo, Bujanovac and Medvedja are still relying on the requests from the unofficial referendum from 1992, asking the territorial autonomy and unification with “Kosovo”, they draw parallels with the north and rights that are given to the Serbs who live in “Kosovo” and wish greater role of the international community or linking the dialog about the so called Presevo Valley with the dialog between Belgrade and Pristina. Serbia, on the other sides, sees this question as the question of minority rights and is engaged on higher integration of Albanians into the state institutions and public companies, economic recovery and security, does not allow any parallels with the dialog in Brussels with Pristina and sees the role of the international community as steering and as guarantee of the agreement reached. The position of the EU is similar to that of Serbia – it considers the question of the Albanians in Presevo, Bujanovac and Medvedja as the question of minorities and is supervising the fulfillment of these rights through the European Commission Yearly Reports (political criteria, chapter 23 - judiciary and fundamental rights and bilateral relations with Albania), it also does not draw parallels with the Brussels dialogue and see its role as the supervisor. The main point of not supporting the Albanian side is the fear that the change of “borders” of “Kosovo” by accepting the territory of three municipalities could lead to the change of borders of Macedonia and Bosnia and Hercegovina.

Recommendations given to the Serbian side are to present the dialog between Belgrade and Pristina as the dialog about the rights of Serbian people in “Kosovo” and not about territory,

to put all its efforts to maintain the current position of the international community toward this issue and to have in mind the bigger importance of the geostrategic position of the area in the context of tightening up the relations between the East and the West.

At the end, the resolution of this dispute depends on the answer to the three questions: Would anything less than unification with "Kosovo" satisfies the local Albanian leaders? Would Serbia accept anything more than decentralization of municipalities with Albanian majority? Is the international community willing and in which moment to consider the different role in dealing with these issue or link it with the dialogue between Belgrade and Pristina?

Keywords: Presevo, Bujanovac, Medvedja, EU, USA, status, Albanian national minority, Kosovo, negotiations.

* Овај рад је примљен 10. јула 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 30. септембра 2016. године.